

«Український народний костюм»

В українському народному костюмі втілилася історична доля народу, його культура і традиції. Національний одяг зберігає в собі особливості різних культурних епох, тому він є одним з найважливіших історичних джерел вивчення культурних особливостей українського народу.

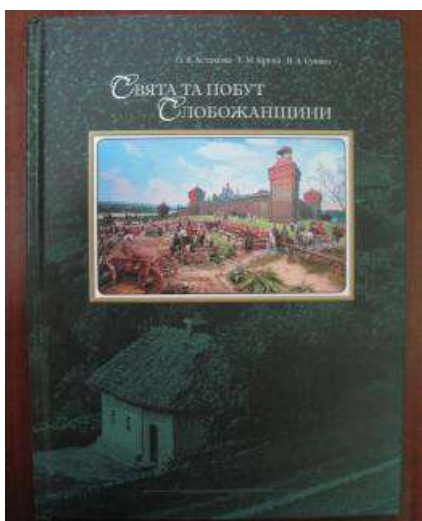
Приємно усвідомлювати, що український народний костюм і сьогодні залишається затребуваним і популярним. Елементи традиційного одягу часто використовуються в повсякденному житті – чоловічі та жіночі вишиванки, вінки з квітів, стрічки для волосся. Будьте стильними і любіть свою країну!

Пропонуємо Вашій увазі віртуальну виставку, створену за матеріалами фондів Полтавської обласної бібліотеки для юнацтва ім. Олеся Гончара та інтернет-ресурсів.

I. Історія українського народного костюма

Археологічні розкопки свідчать, що український народний костюм з'явився ще в часи Київської Русі. Вже тоді чітко виявлялися регіональні відмінності в одязі. Це, перш за все, стосувалося прикрас і орнаментів на сорочках. Аж до кінця XIX століття український костюм зберігав явні регіональні відмінності, і лише на початку XX століття вони злегка розмилися.

1. Астахова О. В. Свята та побут Слобожанщини : альбом / О. В. Астахова, Т. М. Крупа, В. А. Свята. – 2-ге вид. – Харків : Колорит, 2008. – 143 с.

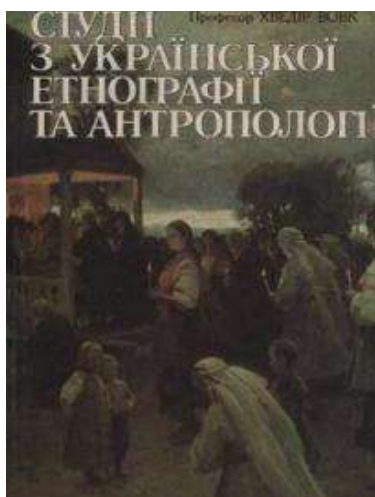
Багато ілюстроване видання розповідає про віковічні традиції Слобожанщини. Духовна і матеріальна культура – це невичерпне джерело народної мудрості й таланту. Альбом має поглибити уявлення читачів про походження духовної спадщини, народне мистецтво, традиційні звичаї та обряди, що є невід'ємною частиною сучасного життя та яскравим свідоцтвом національного відродження. Представлено зразки українського народного одягу східного регіону України.

2. Васіна З. О. Український літопис вбрання : книга-альбом / З. О. Васіна. – К. : Мистецтво, 2006. – Т. 2. : XIII – початок XX століття: науково-художні реконструкції. – 448 с.

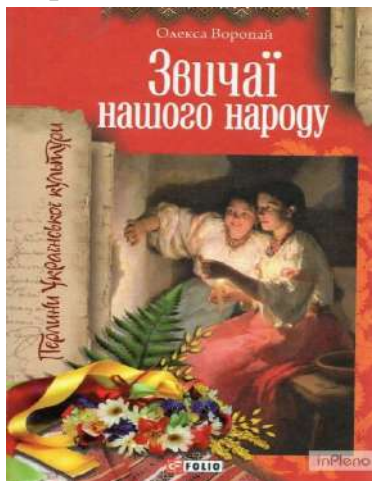
Логічним продовженням теми історичного розвитку національного одягу в Україні є видання другого тому книги "Український літопис вбрання". З XIII і до початку XX ст. автор у яскравих художніх образах відтворила комплекси вбрання усіх верств населення: духівництва, козацтва, дворянства, а також міщан, городян та селян різних регіонів України. Акцентуючи увагу на розмаїтості одягу, що увібрав у себе багатотисячолітній розвиток духовної та матеріальної культури народу, автор розкриває процеси формування українського костюма.

3. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології : розвідка / Хв. Вовк. – Київ : Мистецтво, 1995. – 336 с.

Всесвітньо відомий український антрополог, етнограф, археолог, Федір (Хведір) Вовк у книзі, на основі багаторічних досліджень чітко показує, що український народ є єдиною і неподільною етнографічною і антропологічною цілісністю, чітко підкреслив серед інших народів, чітко виділив серед інших сусідніх народів. Іншою заслугою вченого було підтвердження приналежності українців до динарської індоєвропейської раси, і спільність її в цьому із південними слов'янами. Приділена увага також традиційному одягу українців.

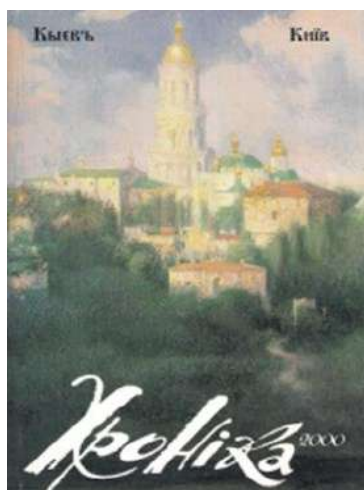
4. Воропай О. Звичаї нашого народу : етнографічний нарис / О. Воропай. – Харків : Фоліо, 2004. – 508 с.

«Звичаї нашого народу» — фундаментальна праця Олекси Воропая, підсумок його самовідданої багатолітньої пошукової роботи, яка охоплює річний календарно-обрядовий цикл життєдіяльності українців та традиції народного одягу.

Видання розраховане на всіх, кому дороге минуле нашого народу, його прадавні корені.

5. З хроніки українського життя Києва 1906–1914 рр. // Хроніка 2000. – Київ, 2002. – С. 256–290.

Український культурологічний альманах "Хроніка-2000" – інтелектуальне видання, яке подає публікацію текстів малознаних або невідомих історичних, культурологічних, художніх творів. Кожен випуск є свого роду раритетним з огляду не лише на невеликий наклад, а й унікальний зміст.

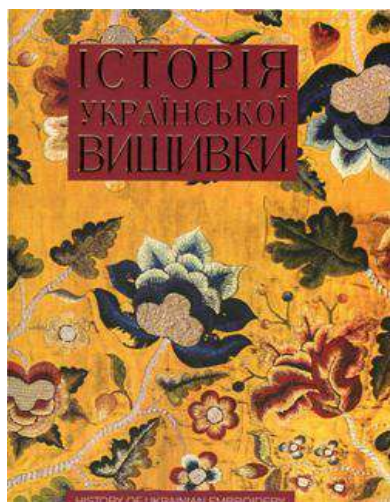
У 17-18 числі альманаху висвітлено маловідомі сторінки історії та культури Києва від часів заснування Русі і до останніх десятиліть, можна також дослідити зразки традиційного одягу Київщини.

6. Камінська Н. М. Костюм в Україні від епохи Київської Русі до ХХІ століття : навчальний посібник / Н. М. Камінська, С. І. Нікуленко. – Харків : Золоті сторінки, 2004. – 208 с.

Розглянуто історію становлення та розвитку українського народного костюма з часів Київської Русі до кінця ХХ ст. Наведено загальну характеристику кожного історичного періоду, проаналізовано художні стилі та естетичні ідеали краси різних епох. Розглянуто процес формування та розвитку народного костюма, встановлено особливості крою, художнього оформлення, стилістичного навантаження та образного рішення. Наведено відомості про життя та творчу діяльність видатних художників, що зробили значний внесок у розвиток українського костюма.

7. Кара-Васильєва Т. Історія української вишивки : книга-альбом / Т. Кара-Васильєва. – К. : Мистецтво, 2008. – 464 с.

У книзі розглядаються особливості самобутньої української народної вишивки її локальні характеристики щодо історико-етнографічних регіонів. Описуються основні техніки шитва, якими прикрашали предмети домашнього вжитку, а також різні елементи традиційного українського одягу.

8. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю» / Т. Кара-Васильєва. – Київ : Либідь, 2005. – 280 с.

Книжка базується на сучасній концепції розвитку декоративного мистецтва ХХ ст. Розкривається складна й розмаїта панорама художнього життя в Україні: зміни напрямів і стилів, взаємовпливи народного та професіонального мистецтва, творення нових ідей – від авангарду на початку століття до пошуків стилю сучасних митців.

Серед інших видів художньо оформлених творів, можна ознайомитись з використанням декоративного мистецтва в народному одязі.

9. Наулко В. І. Культура і побут населення України / В. І. Наулко. – Київ : Либідь, 1993. – 288 с.

Перше видання цієї книжки (1991 р.) стало водночас і першим знайомством читача з оригінальним систематизованим посібником з українського народознавства. У другому, доповненому і переробленому виданні з урахуванням новітніх даних подано огляд основних етапів етнічної історії України, розвитку різноманітних сфер матеріальної (в тому числі і традиційного одягу) та духовної культури її населення, містяться відомості про українську діаспору та її культурні надбання.

10. Яворницький Д. З української старовини : альбом / Д. Яворницький. – Київ : Мистецтво, 1991. – 316 с.

Альбом створено на основі видання, що побачило світ у 1900 році в Петербурзі, у видавництві Маркса. Видатний український історик Д. І. Яворницький у популярній формі розповідає про історію України, про війну українського народу під проводом гетьмана Богдана Хмельницького, про державний устрій України, побут і звичаї українців. Оповідь супроводжують малюнки, виконані художниками С. І. Васильківським та М. С. Самокишем, за допомогою яких можна дослідити вбрання українців того часу.

Додаткова інформація на сайтах:

Ніколаєва Т. Традиційний одяг, його різновиди [Електронний ресурс] / Т. Ніколаєва // Etnodim : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – [Б. м.]. – Режим доступу : <https://etnodim.com.ua/ua/ua-tsikava-informatsiya/121-tradytsiynyyodayh/> (дата звернення: 16.04.2020). – Назва з екрана.

Пасічник М. С. Формування традиційного одягу українців [Електронний ресурс] / М. С. Пасічник // Навчальні матеріали онлайн : [сайт]. – Текст. дані. – [Б. м.], 2010–2020. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/istoriya/formuvannya_traditsiynogo_odyagu_ukrayintsiv (дата звернення: 16.04.2020). – Назва з екрана.

Український народний костюм: історія, значення, традиції [Електронний ресурс] // Ukrainian People : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – [Б. м.], 2019. – Режим доступу : <https://ukrainianpeople.us/український-народний-костюм-історія/> (дата звернення: 16.04.2020). – Назва з екрана.

II. Чоловічий костюм

Як і у всіх слов'янських народів, в українців чоловічий одяг складався, в основному, з вовняних штанів і лляної або конопляної сорочки. Основною особливістю української сорочки вважається недовгий розріз спереду посередині, так звана пазушка, вишита традиційним орнаментом. Українські чоловіки не носили сорочку поверх штанів, як це робили чоловіки інших народів, вони заправляли сорочку в штани.

Компоненти чоловічого костюму декорувалися набагато скромніше жіночих і передбачали зміни сприйняття пропорцій тіла.

1. Ніколаєва Т. О. Історія українського костюма / Т. О. Ніколаєва. – Київ : Либідь, 1996. – 176 с.

Висвітлюються витoki традиційного українського костюма, його багатовікова історія, тісно пов'язана з процесом розвитку української спільноти. Представлене широке розмаїття народного вбрання відповідно до історико-етнографічних регіонів України, детально розглядаються його численні компоненти та прийоми оздоблення, також і в чоловічому одязі.

2. Ніколаєва Т. Різновиди традиційного одягу / Т. Ніколаєва // Українська минувшина : ілюстрований етнографічний довідник. – Київ : Либідь, 1993. – С. 110–132.

Формування українського народного одягу – цього яскравого й самобутнього культурного явища – відбувалося протягом багатьох століть. Ще за часів Київської Русі значного розвитку набули ткацтво та різноманітні ремесла, які мають безпосереднє відношення до створення чоловічого та жіночого одягу. Відтоді кожна епоха накладала відбиток на традиційне вбрання, і можна з упевненістю твердити, що особливості костюма являють собою одне з важливих джерел вивчення етнічної історії населення України, його соціальної структури, естетичних поглядів та уявлень тощо.

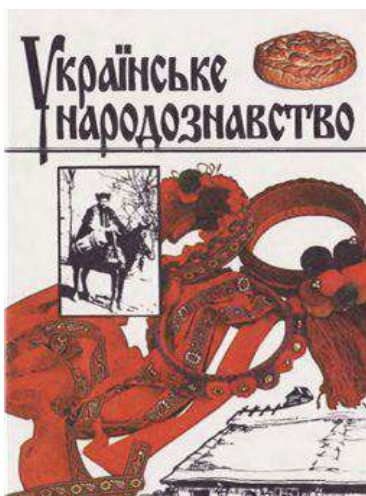
3. Олійник М. Вираження української ідентифікації в міському одязі (на прикладі життя родин Драгоманових і Косачів) / М. Олійник // Народна творчість та етнологія. – 2014. – № 4. – С. 105–114.

У статті розглянуто дифузію традиційного вбрання в реалії урбаністичної культури українського етносу та формати української ідентифікації в міському костюмі на прикладі персоналій та оточення родин Драгоманових і Косачів.

4. Олійник М. В. Український чоловічий одяг у побуті міської інтелігенції в другій половині XIX – першій половині XX століття / М. В. Олійник // Народна творчість та етнологія. – 2015. – № 4. – С. 66–77.

У статті розглянуто побутування українського чоловічого вбрання як виразника національної ідентифікації та свідомої громадянської позиції в житті української інтелігенції в період з 1860 року до початку 1950-х років.

5. Українське народознавство : навчальний посібник / за ред. С. П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. – Львів : Фенікс, 1994. – 608 с.

Навчальний посібник – колективна праця, що містить відомості про формування й розвиток української нації, етнічну територію та етнографічне районування, багатовіковий досвід і традиції духовної та матеріальної культури українського народу.

У посібнику можна знайти також інформацію про те, як змінювався традиційний чоловічий український одяг протягом століть.

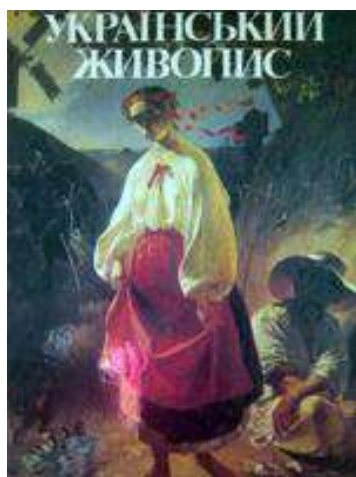
6. Українське народне мистецтво. Вбрання / під заг. ред. К. Г. Гуслистого. – Київ: Держ. вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1961. – 321 с.

Альбом "Українське народне мистецтво. Вбрання" – другий з п'яти альбомів, які випускає Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР. У цьому альбомі показано українське народне вбрання XIX-XX ст.

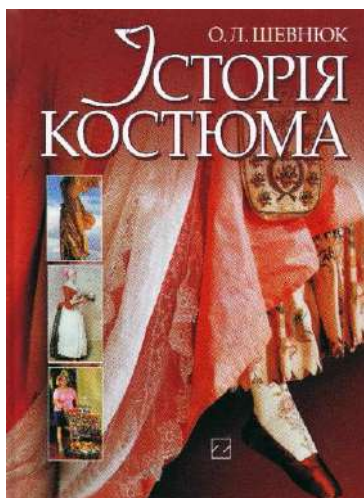
До нього також включені документальні матеріали, що стосуються більш раннього періоду, і спеціальний розділ, який показує освоєння народних традицій в моделях сучасного чоловічого одягу.

7. Український живопис. Сто вибраних творів : альбом / авт.-упоряд. Ю. В. Беличко. – Київ : Мистецтво, 1988. – 191 с.

В альбомі представлено 100 кращих творів українського живопису від 14 ст. до нашого часу. Це твори видатних українських майстрів з музеїв, на прикладі яких відслідковується історія народного чоловічого та жіночого вбрання. Кожен репродукований твір супроводжує мистецтвознавчий коментар.

8. Шевнюк О. Л. Історія костюма / О. Л. Шевнюк. – Київ : Знання, 2008. – 376 с.

Зміст навчального посібника відповідає сучасним концептуальним засадам вивчення предметного середовища існування людини на основі культурологічного підходу. Новизна посібника полягає в спрямованості на виявлення ціннісних смислів історичних феноменів костюма, комунікативних засобів трансляції їх актуальних значень та принципів відбору їх соціально важливих культурних форм. Буде корисним також і для дослідження трансформації чоловічого традиційного одягу впродовж століть.

9. Щербій Г. Символіка народного костюма / Г. Щербій // Українська минувшина : ілюстрований етнографічний довідник. – Київ : Либідь, 1993. – С. 133–138

У статті досліджується символіка чоловічого та жіночого народного костюма як важлива складова національних традицій. Зафіксована у такий спосіб соціально значуща інформація забезпечує не лише розвиток самого костюма, а й значною мірою життєздатність усієї нації. Знакові функції належать до тих стереотипів, в яких упродовж віків утілювався досвід поколінь, їхні уявлення про навколишній світ і людину в ньому.

Додаткова інформація на сайтах:

Ніколаєва Т. Елементи українського народного одягу [Електронний ресурс] / Т. Ніколаєва // Мистецька сторінка : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – [Б. м.]. – Режим доступу: <https://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=103> (дата звернення: 16.04.2020). – Назва з екрана.

Традиційні риси українського національного одягу [Електронний ресурс] // Етнохата : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – [Б. м.]. – Режим доступу: <https://etnoxata.com.ua/statti/traditsiji/traditsionnye-cherty-ukrainskoj-natsionalnoj-odezhdy/> (дата звернення: 16.04.2020). – Назва з екрана.

Український одяг [Електронний ресурс] // Український сувенір : [сайт]. – Текст. дані. – [Б. м.]. – Режим доступу: http://odyag.ukrsov.kiev.ua/6/-/asset_publisher/Y8ny/content/id/20829 (дата звернення: 16.04.2020). – Назва з екрана.

III. Жіночий костюм

Український жіночий костюм має безліч варіантів, що проявилися в крої, вишивці, декорі, колірних особливостях і прикрасах. Класичним жіночим традиційним костюмом вважається одяг Середньої Наддніпрянщини. Незважаючи на незначні запозичення елементів одягу від інших слов'ян, в цілому жіночий традиційний костюм характеризується виразною етнічністю і оригінальними елементами, які не можна зустріти ні в одному іншому національному костюмі.

1. Карпенко О. Сорочка Марії Максимович / Ольга Карпенко // Народна творчість та етнологія. – 2012. – №1. – С. 75–78.

У статті досліджено історію побутування, техніку та символіку вишитої сорочки Марії Максимович.

2. Косміна О. Іноетнічні запозичення та їх вплив на формування одягу українських міщан (за матеріалами XIV – XVI ст.) / О. Косміна // Народна творчість та етнографія. – 2005. – №5. – С. 80–87.

Розглянуто принципові зміни в одязі різних прошарків українського населення XIV–XVI ст., коли на зміну романській середньовічній моді, яка являла собою суміш античних і візантійських традицій, прийшла мода на східні елементи монголо-татарського костюма. Поміж інших, представлені яскраві зразки жіночого одягу того часу.

3. Косміна О. Ю. Українське народне вбрання / О. Ю. Косміна. – Київ: Балтія-Друк, 2006. – 64 с.

Видання знайомить читача з оригінальними зразками традиційного вбрання українок та українців кінця 19 – поч. 20 ст., що зберігаються в музеях Києва, Харкова, Львова, Чернігова, Вінниці, Запоріжжя, Переяслава-Хмельницького і приватних колекціях. Альбом містить інформацію про регіональні особливості українських

строїв, змінює сталі стереотипи, демонструючи український національний одяг в усьому його багатстві та розмаїтті.

4. Матейко К. І. Український народний одяг / К. І. Матейко. – Київ : Наукова думка, 1977. – 224 с.

В монографії досліджується одяг як типовий показник матеріальної культури в його історичному розвитку в період феодалізму й капіталізму. Якщо в період феодальної роздробленості крім селянського розглядається ще й одяг інших соціальних груп населення, то в період капіталізму обмежуємося лише дослідженнями селянського одягу, що зберіг своєрідності традиційного крою, його утилітарні й естетичні функції і менше зазнав впливу фабричного виробництва і міського крою. За принципом основного призначення, залежно від того, яка частина тіла прикривається, автором виділяються такі складові частини жіночого й чоловічого одягу: сорочки, поясний, нагрудний, верхній одяг, пояси, головні убори, взуття, прикраси, доповнення.

5. Миронов В. Український костюм : комплект листівок / В. Миронов. – Київ : Мистецтво, 1977.

Автори пропонованого комплекту листівок кандидат історичних наук В. Миронов та художниця А. Перепелиця на документальних матеріалах зробили малюнки жіночих і чоловічих українських костюмів різних етнографічних зон.

6. Пономар Л. Знакові функції одягу в обрядовій культурі українців середини ХХ – початку ХХІ століття: появи локальних традицій (за матеріалами експедицій) / Л. Пономар // Народна творчість та етнологія. – 2015. – №1. – С. 32–38.

У статті розглянуто знакову функцію народного одягу, зокрема традиційних жіночих уборів різних регіонів України. На основі польового матеріалу відображені локальні традиції використання вбрання в обрядовій культурі. Подано характеристику народного костюма як носія культурної інформації та ідентичності.

7. Пономар Л. Г. Народний одяг Правобережного Полісся середини ХІХ – середини ХХ століть : історико-етнографічний атлас : словник / Л. Г. Пономар. – Київ : Бизнесполиграф, 2015. – 268 с.

У книжці показано, як традиційний жіночий одяг використовувався в обрядах деяких сіл аж до середини ХХ ст. Зокрема представлено архаїчні функції ритуальних наміток в обряді «звоювання тура», дивовижних головних уборів весільних «свашок» на Волинському Поліссі; витончене серпанкове вбрання, пов'язування довгим «ручником» молоді на Рівненщині та ін.

8. Сумцов М. Ф. Слобожане : історико-етнографічна розвідка / М. Ф. Сумцов. – Харків : Акта, 2002. – 282 с.

Публікація є монографією українського фольклориста, етнографа, літературознавця та громадського діяча Миколи Федоровича Сумцова. Видання присвячене Слобожанщині і є своєрідним підсумком його багаторічної плідної роботи з історико-географічного вивчення Слобідської України. Це розвідка — спроба вченого першим зробити історичний огляд життя слобожан, починаючи з їхнього походження і закінчуючи розвитком культури, обрядами і звичаями. Буде корисною для дослідження жіночого традиційного одягу східного регіону України.

9. Сушко В. Локальні варіації української традиційної культури Слобожанщини / В. Сушко // Народна творчість та етнологія. – 2015. – № 5. – С. 18–23.

У статті йдеться про окремий слобідсько-український варіант традиційної культури, що складається з кількох локальних варіацій, причиною появи яких є регіони походження слобожан.

10. Українська минувшина : ілюстрований етнографічний довідник / Пономарьов А., Артюх Л., Косміна Т. та ін. – Київ : Либідь, 1994. – 256 с.

Ця книга — своєрідна енциклопедія традиційної культури та побуту українців. Стислі, але ємкі відомості про забуті способи ведення господарства, хатнє начиння, народну моду, кулінарію, медицину, звичаї та обряди, демонологію тощо розміщені за зручним для читача тематично-абетковим принципом і супроводжуються оригінальними ілюстраціями, за якими можна дослідити, як змінювався традиційний жіночий український одяг протягом століть.

Додаткова інформація на сайтах:

Гальчевська Л. А. Жіночі головні убори Східного Поділля кінця ХІХ – ХХ ст. [Електронний ресурс] / Л. А. Гальчевська // Вінницький обласний центр народної творчості : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – [Б. м.], 2016. – Режим доступу: https://www.vocnt.org.ua/statti/golovni_ubory_galchevska (дата звернення: 16.04.2020). – Назва з екрана.

Стоян А. І душа, і характер, і зовнішність... [Електронний ресурс] / А. Стоян // UaModna : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – [Б. м.], 2015. – Режим доступу: <https://uamodna.com/articles/i-dusha-i-harakter-i-zovnishnistj/> (дата звернення: 16.04.2020). – Назва з екрана.

Традиційний одяг українок [Електронний ресурс] // Етнохата : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – [Б. м.]. – Режим доступу: <https://etnoxata.com.ua/statti/traditsiji/traditsionnaja-odezhda-ukrainok/> (дата звернення: 16.04.2020). – Назва з екрана.